

GÜÇ DENGELERİ VE TÜRKİYE'NİN MERKEZ ÜLKE ROLÜ: KARADENİZ'DEN AVRASYA'YA - HBV - 27.04.2026

Teoman Ertuğrul TULUN

Analyst

Blog No: 10
14.05.2026

Hacı Bayram Veli Üniversitesi-HBV (27 Nisan 2026)

Dr. Teoman Ertuğrul TULUN

Bu metin, 27 Nisan 2026 tarihinde Hacı Bayram Veli Üniversitesi ve Türk Stratjeik Araştırma Topluluğu tarafından düzenlenen Türkiye'nin Bölgesel Stratejisi: Güç Diplomasi ve Gelecek başlıklı konferansta sunulan bildirinin gözden geçirilmiş halidir.

1. Değişen güç dengeleri ve Türkiyenin konumu

Bugün burada, aslında hepimizin sahada, medyada ve günlük hayatın içinde parçalı olarak hissettiği bir dönüşümün, yani değişen güç dengelerinin Türkiye açısından ne ifade ettiğini konuşmaya çalışacağım. Soğuk Savaşın bittiği 1990lardan sonra kısa bir süre için tek kutuplu dünya tartışmalarının gündemi belirlediğini hatırlıyoruz; ancak o kısa anın ardından, giderek daha karmaşık, daha çok aktörlü ve pek çok kişi tarafından yeni bir düzensizlik hali olarak tanımlanan bir döneme girmiş durumdayız.

Ukraynadaki savaş, Gazzede derinleşen kriz, Karadenizde giderek sertleşen güvenlik ortamı, enerji hatları üzerindeki rekabet ve Doğu Akdenizden Kafkasyaya uzanan gerilimler, bu yeni dönemin sadece birkaç başlığı. Bu tablo bize şunu gösteriyor: Artık ne tek merkezli bir dünya düzeninden, ne de iki bloklu, öngörülebilir bir denge sisteminden söz edebiliyoruz. Güç dengesi hem küresel ölçekte hem de bizim coğrafyamızda sürekli oynayan, kırılgan ve parçalı bir hale gelmiş durumda.

Tam da bu nedenle Türkiyenin konumu ayrı bir önem kazanıyor. Türkiye, aynı anda NATO üyesi, Avrupa Birliği ile uzun bir müzakere geçmişine sahip; Rusyayla, Karadeniz havzasıyla, Orta Doğuyla, Kafkasyayla ve Doğu Akdenizle doğrudan temas halinde olan bir ülke. Haritaya baktığımızda Karadeniz □□□□□□□ □□□□ Doğu □□□□□□□□ □□□□□□ hattının kesişim noktasında duruyoruz. Siyasi ve diplomatik açıdan baktığımızda ise farklı güç bloklarıyla eş zamanlı temas kurabilen, zaman zaman arabuluculuk rolü üstlenebilen, kriz yönetiminde aktif olarak devreye giren bir aktörle karşı karşıyayız.

İşte bu koşullar altında, Türkiyeyi merkez ülke olarak tartışmak anlam kazanıyor. Burada kastettiğim sadece coğrafi merkezlik değil; karar alma süreçlerinde, arabuluculuk girişimlerinde ve bölgesel normların oluşumunda merkezde yer alabilme kapasitesi. Yani bir yandan Karadenizden Orta Doğuya uzanan bölgede coğrafi bir merkezden söz ederken, diğer yandan diplomasi, güvenlik ve ekonomi alanlarında farklı ağların kesiştiği bir düğüm noktasına işaret ediyoruz.

Bu konuşmada, tam da bu çerçeveden hareketle, değişen güç dengeleri içinde Türkiyenin Karadenizden Avrasyaya uzanan geniş bölgede nasıl bir merkez ülke rolü üstlendiğini ve bu rolün diplomasi, güvenlik ve ekonomi boyutlarını tartışmak istiyorum. Önce kavramsal olarak güç dengesi ve merkez ülke kavramına kısaca değineceğim; ardından Karadeniz ve yakın çevrede bu rolün somut yansımalarını, sonrasında ise geniş Avrasya alanında yapıcı Avrasyacılık çerçevesinde ortaya çıkan çok katmanlı denge arayışını ele alarak, bazı politika önerileriyle konuşmayı tamamlamaya çalışacağım.

2. Kuramsal Çerçeve ve Merkez Ülke Kavramı

Uluslararası ilişkiler literatürünün en klasik kavramlarından biri güç dengesi kavramıdır. Basit haliyle şunu söyler: Eğer uluslararası sistemde tek bir devlet veya blok mutlak bir üstünlük kurarsa, diğer aktörler bunun önüne geçebilmek için ittifaklar kurar, karşı dengeler üretirler. Böylece sistemdeki güç, tek elde toplanmak yerine, sürekli yeniden dağılan bir denge halini alır.

Soğuk Savaş dönemini hatırladığımızda, iki kutuplu, görece öngörülebilir bir güç dengesi vardı. Soğuk Savaş sonrasında ise kısa bir süre için kısmi hegemonya dönemine geçtik; yani ağırlığın büyük ölçüde tek bir merkeze kaydığı bir dönem yaşadık. Bugün ise giderek daha belirsiz, daha kırılgan, daha parçalı bir dengeyle karşı karşıyayız. Hem küresel hem bölgesel düzeyde çok sayıda aktör aynı anda etkide bulunmaya çalışıyor ve güç dengesi neredeyse sürekli oynak bir hale geliyor.

Tam da bu ortamda merkez ülke kavramının üzerinde durmak anlamlı. Türkiye bağlamında bu kavramı sadece coğrafi bir merkezlik olarak görmüyorum. Elbette coğrafi olarak Karadeniz, Akdeniz, Orta Doğu, Kafkasya ve Balkanların kesişim noktasında olmak önemli bir başlangıç. Ama asıl mesele, karar alma süreçlerinde, arabuluculuk girişimlerinde ve bölgesel normların şekillenmesinde Türkiyenin oynadığı rol. Yani merkez ülke derken, haritadaki konumu kadar, siyasi ve diplomatik işlevi merkeze alan bir anlayıştan söz ediyorum.

Bu çerçevede Türkiyeyi, çeşitli koridorların ve ağların kesiştiği bir odak noktası olarak düşünmek mümkün. Ulaştırma ve enerji koridorlarının kavşağında, ticaret yollarının çakıştığı bir geçiş alanında, farklı güvenlik mimarilerinin birbirine dokunduğu bir bölgede yer alıyoruz. NATOnun doğu kanadından, AB ile ekonomik entegrasyona; Karadeniz güvenlik düzeninden, Kafkasya ve Orta Asyaya uzanan hatlara kadar, Türkiye pek çok diplomatik platformun, çok taraflı girişimin doğal parçası. Dolayısıyla merkez ülke dediğimizde, bütün bu koridorların, ağların ve mimarilerin birbirine bağlandığı bir düğüm noktasını kastediyoruz.

Bu resmi bir de Avrasya tartışmaları üzerinden okuyunca, AVİMde sıklıkla vurguladığımız yapıcı Avrasyacılık yaklaşımı öne çıkıyor. Bu yaklaşım ne Batıyı bütünüyle reddeden, ne de Avrasyayı tek başına alternatif bir medeniyet projesi olarak kutsayan bir söylem. Aksine, Türkiyenin hem Avrupa-Atlantik kurumlarıyla kurumsal ve siyasi bağlarını korurken, hem de Karadeniz, Kafkasya, Orta Asya ve Orta Doğu ile ilişkilerini derinleştirmesini esas alan, köprü kurucu bir çerçeve. Yani Türkiyeyi, tek bir eksene kilitlemeyen; farklı coğrafyalar arasında bağlantı kuran, riskleri yönetmeye ve imkanları çoğaltmaya çalışan bir Avrasyacılık anlayışı.

Özetle, kuramsal çerçevedeki mantık zincirimiz şu: Belirsizleşen güç dengeleri, çok sayıda aktörlü ve çok katmanlı bir bölgesel tablo yaratıyor; Türkiye, coğrafi konumu, kurumsal aidiyetleri ve diplomatik kapasitesi sayesinde bu tablonun merkezinde yer alabilecek niteliklere sahip; merkez ülke kavramı da bu nitelikleri hem coğrafi hem siyasi hem de normatif düzeyde birlikte düşünmemize imkan veriyor.

Bu kuramsal çerçeveden hareketle, şimdi Türkiyenin merkez ülke rolünü somutlaştıran üç bölgesel halkaya kısaca bakalım: Karadeniz, Avrasya iç havzası ve daha geniş bölgesel kriz alanları.

3. Karadeniz ve Yakın Çevre: Merkez Ülke Rolünün Somut Sahnesi

Karadeniz bugün sadece coğrafi olarak değil, güvenlik, enerji ve gıda güvenliği açısından da küresel ölçekte kritik bir bölge. Ukrayna savaşı, Rusyanın askeri varlığının yoğunlaşması, NATOnun doğu kanadındaki yeni yapılanmalar, tahıl koridoru krizleri ve enerji hatları üzerindeki rekabet, Karadenizi adeta küresel güç mücadelesinin ön cephelerinden biri haline getirdi. Dolayısıyla burada ortaya çıkan her dalgalanma, sadece bölge ülkelerini değil, Avrupanın ve daha geniş Avrasya alanının dengelerini de doğrudan etkiliyor.

Türkiye tam bu tabloyun tam ortasında yer alıyor. Coğrafi anlamda Karadenize açılan en kritik boğazlara sahip, aynı zamanda NATO üyesi, bölge ülkeleriyle derin tarihsel bağları bulunan bir aktör. Bu durum Türkiyeye iki yönlü bir sorumluluk yüklüyor: Bir yandan kendi güvenliğini ve ulusal çıkarlarını korumak, diğer yandan da Karadenizdeki düzenin tümüyle kırılmasını önleyecek bir denge ve istikrar politikası üretmek.

Bu bağlamda Montrö Boğazlar Sözleşmesini özellikle vurgulamak gerekir. Montrö, Türkiyeyi Karadeniz güvenlik düzeninin kurucu aktörlerinden biri haline getiren temel çerçevedir. Savaş ve kriz dönemlerinde boğazlardan geçişi düzenleme yetkisi, büyük güçler arasındaki gerilimlerin Karadeniz üzerinden doğrudan tırmanmasını sınırlayan önemli bir tampon işlevi görüyor. Türkiyenin son dönemde Montrö rejimine titizlikle sahip çıkması, aslında merkez ülke sorumluluğunun somut bir yansımasıdır; hem bölge dışı güçlerin sınırsız askeri varlığını frenlemekte, hem de kıyıdaş ülkeler arasında öngörülebilirlik sağlamaktadır.

Ukrayna-Rusya savaşı sırasında yürütülen tahıl koridoru girişimleri ve esir takası gibi diplomatik çabalar da bu merkez ülke rolünü pekiştirdi. Türkiye, çatışmanın iki tarafıyla da doğrudan konuşabilen, NATO üyesi olmasına rağmen köprü kanallarını açık tutabilen az sayıdaki aktörden biri olarak öne çıktı. Bu, bir önceki bölümde çizdiğimiz merkez ülke tanımının pratikteki karşılığıdır: Yani hem güvenlik mimarisinin parçası olmak, hem de kriz anlarında arabuluculuk ve kolaylaştırıcılık yapabilmek.

Karadenizden Kafkasyaya uzanan hatta da benzer bir tablo görüyoruz. Enerji koridorları, ulaştırma projeleri ve bölgesel entegrasyon girişimleri, Türkiyeyi yalnızca bir güvenlik aktörü değil, aynı zamanda ekonomik ve diplomatik bir merkez haline getiriyor. Azerbaycanla yürütülen enerji projeleri, Güney Gaz Koridoru, Orta Koridor gibi girişimler, Türkiyenin bölgesel güç dengelerine sadece askeri değil, ekonomik araçlarla da etki ettiğini gösteriyor. Bu hat üzerinde istikrarın korunması, hem sınır güvenliği, hem terörle mücadele, hem de kriz yönetimi açısından konferansımızın diğer oturum başlıklarıyla doğrudan bağlantılıdır.

Kısaca özetlemek gerekirse, Karadeniz ve yakın çevre, Türkiyenin merkez ülke rolünün en görünür, en test edildiği sahadır. Buradaki performansımız, hem bölgesel güç dengelerini şekillendiriyor, hem de Türkiyenin Avrasyanın daha iç halkalarına yönelik politikalarının inandırıcılığını belirliyor.

Buradan hareketle, bir sonraki adımda bu merkez ülke rolünün geniş Avrasya alanında, yani Karadenizden Orta Asyaya, Orta Doğudan Doğu Akdenize uzanan hatta nasıl bir anlam kazandığını kısaca tartışmak istiyorum.

4. Geniş Avrasya Alanı: Yapıcı Avrasyacılık ve çok katmanlı denge

Karadeniz ve yakın çevredeki tabloyu böylece özetledikten sonra, şimdi merceği biraz daha genişletip Avrasyanın geneline bakalım. Burada Avrasyadan kastettiğim, sadece haritada bir kıta parçası değil; Karadenizden Orta Asyaya, Orta Doğudan Doğu Akdenize uzanan, enerji hatlarının, ticaret yollarının, güvenlik risklerinin ve fırsatların iç içe geçtiği geniş bir jeopolitik alan. Türkiye bu alanın tam kesişim noktasında duruyor.

Bu geniş Avrasya kuşağında Türkiyenin elindeki araçlara baktığımızda, birkaç boyutun öne çıktığını görüyoruz. Birincisi, askeri ve güvenlik boyutu. NATO üyesi olarak ittifakın doğu kanadında önemli bir rol üstleniyoruz; aynı zamanda pek çok bölge ülkesiyle savunma sanayii işbirlikleri, askeri eğitim ve danışmanlık ilişkileri yürütüyoruz. Bu, Türkiyeyi sadece kendi sınırlarını koruyan bir aktör olmaktan çıkarıp, bölgesel güvenlik mimarisinin şekillenmesinde söz sahibi bir ülke haline getiriyor.

İkincisi, enerji ve ulaştırma koridorları. TANAPten Güney Gaz Koridoruna, Orta Koridordan limanlarımıza ve lojistik ağlarımıza uzanan geniş bir altyapı sistemi, Türkiyeyi adeta Avrasyanın enerji ve ticaret damarlarının buluştuğu bir kavşak haline getiriyor. Doğudan batıya, kuzeyden güneye giden hatların büyük bölümü Türkiye üzerinden geçiyor ya da Türkiyeye dokunarak ilerliyor. Bu da bizim merkez ülke rolümüzü sadece güvenlik değil, ekonomik ve stratejik bağımlılıklar üzerinden de güçlendiriyor.

Üçüncü boyut ise çoğu zaman göz ardı edilen yumuşak güç ve normatif kapasite. Eğitim alanında çok sayıda ülkeden öğrenciyi Türkiyede ağırlıyoruz; kültürel diplomasi mekanizmaları, medya ve düşünce kuruluşları üzerinden fikir üretimi ve norm tartışmalarına katkı sunuyoruz. Kalkınma yardımları, insani diplomasi ve çok taraflı platformlara aktif katılım, Türkiyenin Avrasya genelinde sadece sert güç unsurlarıyla değil, değerler ve normlar üzerinden de görünür olmasını sağlıyor.

Bu tablonun üzerine, AVİMde sıklıkla altını çizdiğimiz yapıcı Avrasyacılık perspektifini yerleştirdiğimizde, ortaya bir denge siyaseti çıkıyor. Bir tarafta ABD, NATO ve Avrupa Birliği ile sahip olduğumuz yükümlülükler, kurumsal bağlar ve ortaklıklar var. Diğer tarafta ise Rusya, Çin ve Karadenizden Orta Asyaya, Orta Doğuya kadar uzanan bölge ülkeleriyle geliştirdiğimiz ikili ve çok taraflı işbirliği mekanizmaları. Türkiyenin aradığı pozisyon, herkese mesafe koyup kenara çekilmek değil; herkesle konuşabilen, fakat kendi çıkarlarını ve normatif tercihlerini net bir şekilde koruyan, proaktif bir merkez ülke pozisyonu.

Bu noktada, konferans programında yer alan tarafsızlık ve denge temelli yeni Türkiye vizyonu başlığıyla da doğrudan bir bağ kurmak mümkün. Ben merkez ülke rolünü klasik anlamda bir tarafsızlık olarak değil, aktif ve çok yönlü bir denge siyaseti olarak okumayı daha sağlıklı buluyorum. Yani Türkiye, krizler karşısında edilgen bir seyirci tarafsızlığı

değil, riskleri yönetmeye çalışan, farklı aktörler arasında köprü kuran, ama kendi stratejik yönelimini de koruyan bir denge politikası izliyor.

Bu vizyonun sadece dış politika ve güvenlik boyutu yok; aynı zamanda sosyal ve ekonomik uzantıları da var. Birinci oturumda ele alınan Türk işgücü göçü, yurtdışında yaşayan vatandaşlarımızın haklarının korunması, sosyal politika ve uyum tartışmaları aslında bu Avrasya perspektifinin toplum düzeyindeki yansımalarıdır. Türkiye, merkez ülke rolünü pekiştirdikçe, diasporasının konumu, sınır ötesi işgücü hareketliliği ve sosyal politika alanındaki tercihleri de daha fazla önem kazanıyor. Kısacası, Avrasyada kurmaya çalıştığımız çok katmanlı denge, hem kriz yönetimi ve askeri caydırıcılık, hem de toplum, ekonomi ve insan hareketliliği üzerinden okunması gereken geniş bir çerçeve sunuyor.

Buradan hareketle, konuşmanın son kısmında bu merkez ülke rolünün nasıl sürdürülebilir kılınabileceği ve hangi somut politika öncelikleriyle desteklenmesi gerektiği üzerinde kısaca durmak istiyorum.

5. Merkez ülke rolünün sürdürülebilirliği ve politika önerileri

Birinci tespit şu: İçinde bulunduğumuz çok kutupluluğa geçiş süreci, Türkiyeyi coğrafi konumu, tarihsel birikimi ve kurumsal aidiyetleri nedeniyle zaten doğal bir merkez ülke konumuna itiyor. Yani Türkiye, merkez ülke olmayı sonradan icat etmeye çalışmıyor; bulunduğu yer, dahil olduğu kurumlar ve tarihsel tecrübesi onu fiilen merkeze doğru çekiyor.

İkinci tespitim, Karadeniz ve Avrasya ölçeğinde yürütülen denge siyasetinin, sadece askeri ve siyasi boyutlarla sınırlı olmadığı. Bu denge, enerji ve ticaret koridorları, toplumsal etkileşimler, diasporamız, eğitim ve kültürel ilişkiler, yani ekonomik, toplumsal ve normatif unsurlarla birlikte düşünüldüğünde anlam kazanıyor. Merkez ülke rolü, ancak bu alanların hepsi bir arada yönetilebildiğinde gerçek bir derinlik kazanabiliyor.

Üçüncü tespit ise yapıcı Avrasyacılık anlayışıyla ilgili. Bu yaklaşım, Türkiyeyi ne yalnızlaştıran ne de tek bir eksene bağımlı kılan bir çizgi. Tam tersine, Türkiyenin Avrupa-Atlantik yapılarıyla bağlarını sürdürürken, Karadenizden Orta Asyaya, Orta Doğudan Doğu Akdenize uzanan Avrasya alanında çok katmanlı, çok yönlü ve esnek bir dış politika yürütme arayışını ifade ediyor.

Bu çerçeveden bakınca, bazı öncelikleri özellikle vurgulamak gerekiyor:

- Karadeniz güvenlik düzeninde Montrö rejiminin titizlikle korunması ve bölgesel sahiplenme ilkesinin güçlendirilmesi, Türkiyenin merkez ülke rolünün en kritik dayanaklarından biri olmaya devam ediyor.
- Kafkasya ve Orta Asyaya uzanan enerji ve ulaştırma koridorlarında Türkiyenin merkez ülke kapasitesini artıracak lojistik, altyapı ve diplomatik yatırımların stratejik bir bütünlük içinde planlanması büyük önem taşıyor.
- Avrupa-Atlantik kurumlarıyla ilişkileri onarıp rasyonelleştiren, aynı anda Avrasyadaki çok taraflı platformları da etkin kullanan dengeli bir diplomasi çizgisi, Türkiyenin hem

güvenilir hem de esnek bir merkez ülke olarak algılanmasının temel şartı.

Özetle Türkiye, Karadenizden Avrasyanın içlerine uzanan geniş kuşakta, sadece coğrafyanın değil; diplomasi, güvenlik ve norm üretiminin de merkezinde yer alma potansiyeline sahip bir ülkedir. Önümüzdeki dönemde asıl mesele, bu potansiyeli günübirlik tepkilerin ötesine taşıyıp, öngörülebilir, kurumsallaşmış ve toplum temelli bir vizyona dönüştürebilmek olacaktır.

Yazar hakkında :

Teoman Ertuğrul Tulun , Avrasya İncelemeleri Merkezi'nde (Ankara) analisttir. Dr. Teoman Ertuğrul Tulun, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi doktorasını Ankara İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi'nde tamamladı. Avrupa Birliği Çalışmaları, Küreselleşme, Yabancı Düşmanlığı, Nefret Söylemi Çalışmaları ve Uluslararası İlişkiler *alanlarında çalışmalar yapmaktadır.*

Atıfta bulunmak için: TULUN, Teoman Ertuğrul. 2026. "GÜÇ DENGELERİ VE TÜRKİYE'NİN MERKEZ ÜLKE ROLÜ: KARADENİZ'DEN AVRASYA'YA - HBV - 27.04.2026 ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Blog No.2026 / 10. Mayıs 14. Erişim Kasım 20, 2026. https://www.avim.org.tr/Blog/GUC-DENGELERI-VE-TURKIYE-NIN-MERKEZ-ULKE-ROLU-KARADENIZ-DEN-AVRASYA-YA-HBV-27-04-2026

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır